

o. Karol Adamczewski

Streszczenie

Biblijno-rzymskie korzenie procesowej zasady testis unus testis nullus.

Praca stanowi próbę udowodnienia tezy, iż procesowa zasada *testis unus testis nullus* posiadała swoje korzenie w źródłach biblijnych oraz w prawie rzymskim. Przedstawiono w niej szczegółowo genezę i rozwój wspomnianej zasady na gruncie dwóch odrębnych, ale wzajemnie na siebie wpływających porządków prawnych.

Celem pracy było ukazanie genezy zasady *testis unus testis nullus* oraz prześledzenie jej ewolucji w źródłach biblijnych oraz w źródłach prawa rzymskiego klasycznego i poklasycznego. Istotne było również zwrócenie uwagi na proces recepcji tej zasady do sądownictwa kościelnego w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. W tym kontekście niezbędne było porównanie norm jej stosowania na gruncie obu porządków prawnych i wskazanie różnic.

Podjęty problem badawczy został przedstawiony w trzech rozdziałach, które poprzedza wstęp i wieńczy zakończenie. Każdy rozdział zawiera wprowadzenie do później przeanalizowanej problematyki oraz zakończony jest podsumowaniem.

Pierwszy rozdział został poświęcony zagadnieniu liczby i roli świadków w źródłach *Starego Testamentu* oraz w wybranych komentarzach rabinistycznych. W drugim rozdziale przedmiotem analizy, także w kontekście wymaganej liczby świadków oraz wartości ich zgodnych zeznań, były źródła *Nowego Testamentu*. W analizie biblijno-rzymskich korzeni procesowej zasady *testis unus testis nullus* znamieny wydaje się fakt, iż na kilka wieków przed jej ogłoszeniem przez cesarza Konstantyna Wielkiego, w społeczności i prawodawstwie starohebrajskim wyraźnie podkreślano konieczność wystąpienia przynajmniej dwóch lub trzech świadków w ustaleniu prawdy procesowej. Pojedyncze zeznanie w sprawie uważano za niewystarczające. Można uznać, iż koncepcja dowodu opartego na zeznaniach świadków w prawie Mojżeszowym wykazywała się niezależnością i oryginalnością. W starotestamentowej świadomości świadectwo miało bowiem niezaprzeczalny status prawno-religijny i wiązało się nierozzerwanie z koniecznością wystąpienia przynajmniej dwóch lub trzech świadków, którzy pełnili również rolę oskarżycieli. Należy zatem uznać, iż konstrukcja dowodu opartego na zeznaniach świadków w prawie Mojżeszowym znacznie różniła się od tradycji typowej dla świata grecko-rzymskiego Zachodu. Koncepcja zaczerpnięta z prawa Mojżeszowego, potwierdzona przez nauczanie Chrystusa oraz apostołów stanowiła wiążącą oraz niezmienną inspirację dla Kościoła, zwłaszcza w formułowaniu kanonów oraz tworzeniu zasad starożytnego procesu kościelnego.

W trzecim rozdziale została ukazana geneza oraz ewolucja zasady *testis unus testis nullus* w źródłach prawa rzymskiego klasycznego i poklasycznego, ze szczególnym uwzględnieniem konstytucji cesarza Konstantyna Wielkiego z 334 roku. Na końcu pracy zestawiono wykaz wykorzystanych źródeł, ich opracowania oraz literaturę przedmiotu.

Zagadnienie liczby świadków stanowiło w źródłach prawa klasycznego i poklasycznego jedno z istotnych kryteriów najpierw wiarygodności, a później dopuszczalności dowodu z zeznań świadka w procesie rzymskim. W okresie pryncypatu powstały dwie konstytucje imperialne, które zostały zawarte w *Kodeksie Justyniańskim*. Pierwsza z nich została wydana w 223 roku przez cesarza Aleksandra Sewera. Druga natomiast regulacja z 283 roku przypisywana jest trzem cesarzom: Karusowi, Karynowi oraz Numerianowi. Wartość zeznania w kontekście liczby oraz statusu społecznego świadka była również przedmiotem zainteresowania retorów rzymskich, a później niektórych przedstawicieli jurysprudencji rzymskiej, żyjących i działających zwłaszcza w epoce pryncypatu. Wypowiedzi tych ostatnich odnoszące się do tematyki dowodowej umieszczone zostały w *Digestach Justyniańskich*. Niektóre z nich zawierają istotne i cenne odniesienia do wydanych w pryncypacie reskryptów, zwłaszcza cesarza Hadriana.

W kontekście poszukiwań korzeni procesowej zasady *testis unus testis nullus* niezwykle cenne są dwie konstytucje z epoki dominatu, wydane w niewielkim odstępie czasowym przez Konstantyna Wielkiego. Pierwsza, pochodząca z 333 roku i nazywana *Konstytucją Sirmondiańską*, otwierała zbiór 16 konstytucji imperialnych regulujących zagadnienia religijne. Druga, wydana w 334 roku, jest powszechnie uznawana w doktrynie prawa rzymskiego za dokument, który wprowadził oficjalnie do systemu prawa imperialnego procesowy wymóg *testis unus testis nullus*.

Należy podkreślić wpływ tradycji starotestamentalnej w przedmiocie liczby świadków na prawo rzymskie, chociaż trzeba zaznaczyć, iż nie miał on charakteru bezpośredniego. Za pomost posłużyła doktryna chrześcijańska, która bazując w pierwszych wiekach na źródłach biblijnych, inspirowała świat rzymski, stając się swego rodzaju punktem łączącym obie starożytne tradycje prawne, zwłaszcza w odniesieniu do wymogu akcentującego liczbę dwóch lub trzech świadków

Wprowadzenie zasady *testis unus testis nullus* w prawie rzymskim spowodowane było mniej lub bardziej wpływem tradycji judaistycznej i chrześcijańskiej na Konstantyna Wielkiego, pierwszego cesarza chrześcijańskiego. Jego rola w ustanowieniu wymogu podwójnego i zgodnego świadectwa w systemie prawa rzymskiego jest nie do zakwestionowania.